

EUROOPA LIIT JA MAAILMA KAUBANDUSORGANISATSIOON

Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO) püüab kindlustada kindlatel reeglitel põhinevat rahvusvahelist kaubandussüsteemi. Hoolimata kaubanduslääbirääkimiste takerdumisest kaalutakse võimalusi WTO reeglite kaasajastamiseks ja uute ülemaailmsete probleemide lahendamiseks. Vastavalt Lissaboni lepingule on Euroopa Parlament koos Euroopa Liidu Nõukoguga seadusandja, kes peab kiitma heaks muudatused või uued WTO lepingud ning kellel on rahvusvahelises kaubanduspoliitikas oluline kontrolliv roll.

20. sajandi esimestel kümnenditel sundisid kaubandusküsimused riike sõlmima järjest keerulisemaid sidemeid, millest tekkis vajadus luua kaubandussuhete lihtsustamiseks ja reguleerimiseks eraldi platvorm. Selle tulemusena sõlmiti 1947. aastal üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe (GATT), millega loodi ümarlaua vormis aruteluforum ja mitmepoolne lähenemisviis kaubandusele ning kehtestati rahvusvaheliselt tunnustatud kaubandusreeglid. Eesmärk oli luua kõikidele lepinguosalistele võrdsed võimalused, vähendades oluliselt tollitariife ja muid kaubandustõkkeid ning kõrvaldades diskrimineeriva kohtlemise rahvusvahelises kaubanduses^[1].

Kuna rahvusvaheline kaubandus laienes materiaalsetelt kaupadelt teenuste ja ideede vahetamiseni, kujundati GATT ümber ja institutsionaliseeriti Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) vormis. WTO asutati 1995. aastal kaubanduslääbirääkimiste Uruguay voo tulemusena ning sellega koondati varasemad kaubanduslepingud – GATT, põllumajanduslepingud ning tekstiil- ja rõivatoodete lepingud – ning teised üldised lepingud. Kõige olulisemad uued kokkulepped olid teenuskaubanduse üldleping (GATS) ja intellektuaalomandi õiguste kaubanduspektide leping (TRIPS). 2017. aasta veebruaris jõustus kaubanduse lihtsustamise leping. See on esimene lõpuleviidud mitmepoolne kokkulepe WTO loomisest saadik. COVID-19 pandeemiast tulenevate piirangute tõttu tuli 12. ministrite konverentsi kaks korda edasi lükata. See toimus 2022. aastal Genfis, kus saavutati kalandustoetuste kokkulepe ja muudeti COVID-19 vaktsiinide tõttu intellektuaalomandi õiguste kaubanduspektide lepingut. Mitu WTO liiget (sh EL) on seisukohal, et kiirelt muutuva kaubanduskeskkonna hiljutiste arengusuundadega sammu pidamiseks on vajalik WTO süsteem põhjalikult ümber korraldada. Näiteks sellistes valdkondades nagu kaubandus ja tervishoid, energeetika, e-kaubandus, investeeringute hõlbustamine ja tööstussubsiidiumid.

[1]GATTi lepingu (1947) sissejuhatav lõik.

WTO jätkab vabakaubanduse edendamist ja püüab eelkõige tagada, et riigid jätkaksid kaubandustõkete kõrvaldamist. Praegu moodustavad kaks kolmandikku WTO liikmetest arengumaad. See võimaldab üleminekumajandusega riikidel ja vähim arenenud riikidel kasutada avatud kaubandust oma arengualaste pingutuste toetamiseks.

KAUBANDUSVAIDLUSTE LAHENDAMISE MEHCHANISM

Üks WTO suurimaid saavutusi on olnud oma vaidluste lahendamise organi loomine, millel on õigus lahendada kaubandusvaidlusi ja tagada oma otsuste täitmine. Kaubandusvaidluste lahendamise mehhanism toimib eelnevalt kindlaksmääratud reeglite alusel, millega WTO liikmetele antakse sõltumata nende poliitilisest tähtsusest või majanduslikust mõjuvõimust võimalus esitada kaebus WTO reeglite väidetava rikkumise kohta ning nõuda kahju hüvitamist. Selle mehhanismiga on õnnestunud vähendada ühepoolseid kaitsemeetmeid, mida riigid varem kasutasid ja mis sageli põhjustasid teiste riikide vastumeetmeid ja mõnikord isegi täiemõdulisi kaubandussõdu.

Seni on WTO vaidluste lahendamise süsteem taganud, et tugevamad liikmed ei saa nõrgemate üle domineerida, ning seadnud selged reeglid vastumeetmete kohta. Samas on apellatsioonikogu sisuliselt tegevuse lõpetanud, kuna selle liikmete mandaadid on lõppenud ja vabaks jäänud kohad on täitmata. Olukorra lahendamiseks tegid EL ja selle liikmesriigid koos teise 25 WTO liikmega algatuse alternatiivse mehhanismi loomiseks, mida nimetatakse mitmepoolseks vahekokkuleppeks ja mis koosneb 10 vahekohtunikust, kes arutavad vastavalt vahekokkuleppele WTO vaekogu aruande apellatsioone.

EL on alates WTO loomisest olnud üks vaidluste lahendamise mehhanismi peamisi kasutajaid. Ajavahemikul 1995–2022 on liit osalenud 203 vaidluse lahendamise asjas, 110 juhul kaebuse esitajana ja 93 juhul kostjana^[2]. Lisaks on EL 216 asjas taotlenud endale kolmanda osalise staatust, mis võimaldab WTO liikmetel jälgida teisi osalisi hõlmavaid vaidlusi. EL, keda esindab Euroopa Komisjon, on sageli püüdnud WTO lepinguid täiendada ja täpsustada, taotledes WTO vaekogult ja apellatsioonikogult otsuseid.

Euroopa Parlament jälgib tähelepanelikult ELi puudutavate vaidluste kulgemist. Euroopa Parlamendi rahvusvahelise kaubanduse komisjon esitab kaubandusvaidluste kohta oma seisukohti raportite koostamise, avalike kuulamiste või komisjonile ja nõukogule esitatavate suuliselt vastatavate küsimuste abil.

DOHA VOOR JA EDASINE

WTO liikmed on alates 2001. aastast osalenud ulatuslikes mitmepoolsetes kaubanduslääbirääkimistes, mida nimetatakse Doha vooruks või Doha arengukavaks. Lääbirääkimiste põhieesmärk on seada areng maailma kaubandussüsteemi keskmesse. Doha vooruga tahetakse anda arenguriikidele suurem roll, suurendada

---

[2]Andmed 2023. aasta 1. oktoobri seisuga. [WTO veebisait](#).

nende suutlikkust rahvusvahelisest kaubandusest kasu saada ja aidata neil võidelda vaesusega.

Doha arengukava puhul on algusest peale lähtunud põhimõttest, et kõik tuleb leppida kokku ühtse pakatina^[3]. Kava on veel töös.

Läbirääkimised on aga takerdunud eelkõige turulepääsu puudutavate oluliste küsimuste taha. Kõige suuremad erimeelsused on seotud suurte tärkava turumajandusega riikide ja tööstusriikide või nende rühmade erinevate seisukohtadega selles, kuidas rahvusvahelist kaubandussüsteemi ümber kujundada.

EL toetas ulatusliku ja põhjaliku voo algatamist. Liit pidas seda parimaks mooduseks, millega edendada majanduskasvu ja arengut kõigi osalejate huvides ning võimaldada vajalikke kompromisse. Siiski ei ole läbirääkimiste terviklik edukas lõpuleviimine veel käeulatuses, kuigi paljud osalejad, eriti EL, on teinud selleks suuri pingutusi. 2017. aasta detsembris toimunud 11. ministrite konverentsil tegid WTO liikmete sarnaselt meelestatud rühmad ühisavaldusi e-kaubanduse alaste arutelude edendamise, investeeringute hõlbustamise mitmepoolse raamistiku väljatöötamise, mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate töörühma loomise ning teenustekaubanduse riigisisese reguleerimise üle peetavate läbirääkimiste edendamise kohta. [Ühisavalduse algatuse](#) üle peetavad mõnepoolsed läbirääkimised on avatud kõigile WTO liikmetele.

17. juunil 2022. aastal jõuti WTO 12. ministrite konverentsil pärast rohkem kui 20 aastat kestnud läbirääkimisi ajaloolisele kokkuleppele lõpetada jätkusuutmatud kalandustoetused. See on esimene kestlikkusele keskenduv mitmepoolne kokkulepe ja esimene uus WTO leping pärast 2013. aastat. Leping on oluline samm tagamaks, et kalandustoetuste põhieesmärk oleks tagada kestlikkus, ning välditaks kahju tekkimist ookeanidele ja kalavarudele, kuna need on hädavajalikud rannikupiirkondades kalandusega tegelevate kogukondade elatusvahendite jaoks kogu maailmas.

Lisaks lepiti kokku WTO ümberkorraldamise järgmistes konkreetsetes sammudes, sealhulgas selles, et taastatakse organisatsiooni vaidluste lahendamise funktsiooni täielik toimivus. Samuti võeti vastu [ministrite deklaratsioon, mis käsitleb WTO reageerimist pandeemiale ja tulevasteks pandeemiateks valmisolekut](#), ning loobuti teatavatest intellektuaalomandialastest nõuetest seoses COVID-19 vaktsiinidega. Ühises vastuses toidusektori väga keerulisele olukorrale, mis on tingitud Venemaa Ukraina-vastasest agressioonisõjast, leppisid WTO liikmed kokku, et piiratakse ekspordipiiranguid ja neist vabastatakse Maailma Toiduprogrammi humanitaarostud. Lisaks jõuti kokkuleppele e-kaubanduse tollimaksumoratoriumi pikendamises kuni järgmise WTO ministrite konverentsini.

ELi eeskujul kordas enamik liikmeid, et on Ukrainaga solidaarsed. EL julgustas jätkama ka edaspidi koostööd kliimamuutustega tegelemisel. WTO parlamentaarne konverents, mida korraldavad ühiselt Euroopa Parlament ja Parlamentidevaheline Liit, pakub korrapäraselt võimalust konstruktivseks osalemiseks (täiendav teave konverentsi kohta on esitatud allpool). Euroopa Parlament on korduvalt nõudnud läbirääkimiste jätkamist, rõhutades Doha voo tähtsust maailmakaubanduse ja majanduse arengu seisukohalt.

---

[3]Ühtse paketi põhimõte tähendab sisuliselt seda, et milleski ei lepita kokku enne, kui kõiges on kokkuleppele jõutud.

Euroopa Parlament on olnud tihedalt seotud ka piiratuma ulatusega lepingute läbirääkimistega, näiteks käimasolevate läbirääkimistega e-kaubanduse teemal. Euroopa Parlament osaleb WTO ministrite konverentsidel ELi delegatsiooni koosseisus. Parlament jätkab WTO arengute jälgimist, eelkõige ettevalmistusi WTO 13. ministrite konverentsiks, mis toimub 26.–29. veebruaril 2024 Araabia Ühendemiraatides Abu Dhabis.

EL JA WTO

ELil on pärast teist maailmasõda olnud rahvusvahelise kaubandussüsteemi arengus keskne osa. Praegu uurib EL võimalusi WTO ajakohastamiseks^[4].

Sarnaselt üldisele tolli- ja kaubanduskokkuleppele (ja hiljem WTO-le) oli ka ELi loomise esialgne eesmärk kaotada tollitõkked ja edendada liikmesriikidevahelist kaubandust. ELi ühtne turg põhineb osaliselt üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe põhimõtetel ja tavadel. EL on alati olnud üks peamisi õigusriigil põhineva tulemusliku rahvusvahelise kaubanduse eestkõnelejaid. Selline süsteem aitab tagada äriühingutele õiglase turulepääsu välismaal, toetades seeläbi majanduskasvu nii oma riigis kui ka kolmandates riikides, eriti vähem arenenud riikides.

ELi ühine kaubanduspoliitika on üks valdkondadest, kus liidul on täielik ja ainupädevus. See tähendab, et EL tegutseb WTO raames ühe ühtse osalisena ja teda esindab Euroopa Komisjon, mitte liikmesriigid. Komisjon peab kaubanduslepingute üle läbirääkimisi ja kaitseb ELi huve WTO vaidluste lahendamise organi ees kõigi 27 liikmesriigi nimel. Komisjon konsulteerib korrapäraselt Euroopa Parlamendi ja nõukoguga ning esitab neile aruandeid mitmepoolsete arutelude sisu ja strateegia kohta. Lissaboni lepingu kohaselt on nõukogu ja Euroopa Parlament kaasseadusandjad, kellel on rahvusvahelistes kaubandusküsimustes võrdväärne otsustusõigus.

Samuti on EL püüdnud WTO raames edendada kaubandusläbirääkimiste mitmepoolset raamistikku, mille eesmärk on täiendada kahepoolseid läbirääkimisi. Siiski on Doha vooru ummikseis ja asjaolu, et teised kaubanduspartnerid on hakanud sõlmima kahepoolseid kokkuleppeid, sundinud ELi oma pikaajalist strateegiat osaliselt läbi vaatama ning naasma piirkondlike ja kahepoolsete läbirääkimiste juurde.

WTO praegune ummikseis on ka märk sellest, et rahvusvaheline kaubandussüsteem on viimase 20 aasta jooksul oluliselt muutunud. Süsteem on arenenud ja selles on keskne koht uutel osalejatel, kelleks on peamiselt ülemineku- ja arenguriigid. Rahvusvahelise kaubandussüsteemi liberaliseerimine on toonud kasu osale arengumaadele, kes on saavutanud enneolematu püsiva majanduskasvu. EL on sellest uuest dünaamikast täielikult teadlik. EL on juhtinud tähelepanu vajadusele võtta varasemate aastate läbirääkimiskeskse lähenemise asemel kasutusele uuenduslikumad võimalused, et võtta arvesse regulatiivsete küsimuste osatähtsuse kasvu võrreldes tariifidega. [2023. aasta veebruaris teigi EL ettepaneku](#)

---

[4]Pressiteade: [Euroopa Komisjon esitab tervikliku lähenemisviisi Maailma Kaubandusorganisatsiooni ajakohastamiseks.](#)

[kolme põhivaldkonna kohta](#)^[5], mida tuleks 13. ministrite konverentsil arutada, nimelt kaubanduspoliitika ja riigi sekkumine tööstuse toetamiseks, kaubandus- ja ülemaailmsed keskkonnaprobleemid ning kaubandus ja kaasamine.

WTO PARLAMENTAARNE KONVERENTS

WTO parlamentaarne konverents, mida korraldavad ühiselt Euroopa Parlament ja Parlamentidevaheline Liit, püüab tugevdada demokraatiat kogu maailmas, lisades mitmepoolsele kaubanduskoostööle parlamentaarset mõõtet.

Parlamendiliikmete esimene ametlik WTO koosolek toimus 1999. aasta detsembris Seattle'is WTO ministrite konverentsi raames. 2001. aastal otsustasid Euroopa Parlament ja Parlamentidevaheline Liit oma pingutused ühendada ning korraldada WTO konverentsi raames Dohas parlamentidevahelise kohtumise. Sel kohtumisel pandigi alus WTO parlamentaarsetele konverentsile.

Konverentsiga loodi foorum, mis annab parlamendiliikmetele kogu maailmast võimaluse vahetada arvamusi, teavet ja kogemusi rahvusvahelise kaubanduse küsimustes. Osalejad jälgivad WTO tegevust, aitavad muuta WTO tulemuslikumaks ja õiglasemaks ning selle menetlused läbipaistvamaks, töötavad valitsuste, parlamentide ja kodanikuühiskonna dialoogi parandamise nimel, suunavad WTOs peetavaid läbirääkimisi ning aitavad suurendada riikide parlamentide pädevust rahvusvahelise kaubanduse küsimustes.

WTO parlamentaarne konverents tuleb kokku WTO ministrite konverentside ajal. Pandeemia tõttu ei olnud siiski võimalik kohtuda 12. ministrite konverentsi piiratud formaadis. Loodetavasti on see võimalik eelseisval 13. ministrite konverentsil.

Wolfgang Iglar
10/2023

---

[5]Vt ka Euroopa Komisjon: https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-calls-wto-address-current-policy-challenges-through-focused-deliberation-2023-02-22_en#:~:text=A%20fully%20functioning%20WTO%20dispute,ambitious%20outcomes%20in%20ongoing%20work.

